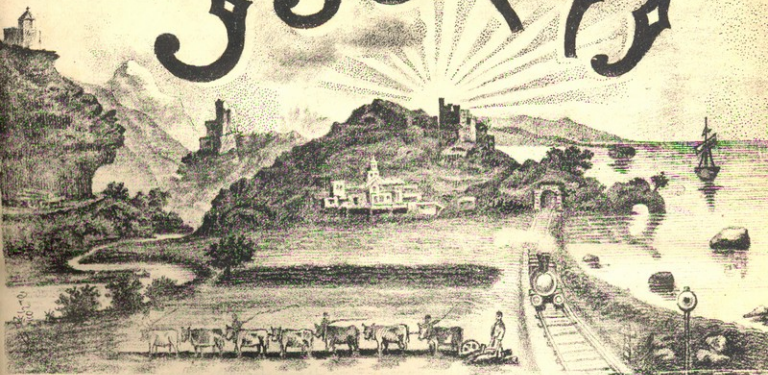

გეგა

სამეცნიერო და სალიბერატორო ნახაბმიანი გაზეთი. გამომდის ყოველ კვირა ღამს.

№ 3. იანვრის 17. 1893 წ. № 3.

გაზეთის ფასი წლიურად: ტფილისში 7 მან., ტფილისს გარეშე 8 მან., ნახევარი წლით 4 მან., სამი თვით 3 მან. თითო ნომერი ღირს აბაზად. მსურველთა შეუძლიანთ გაზეთის ფასი ნაწილ-ნაწილად შემოიტანონ რედაქციასთან შეთანხმებით. გაზეთის დაბრუნება შეიძლება ჯერჯერობით შემდეგის ადგილებიდან: „წერაკითხვის საზოგადოების კანკლაროიდან“, (ტფილისი, ბანკის ქარავსლა) ქართულ ბიბლიოტეკიდან (ტფილისი ბანკისავე ქარავსლა) და „გეგარის“ რედაქციიდან. ფოსტის ადრესი: *Въ Тифлисе. Въ Редакцію „Джеджили“ и „Новали“.* განცხადება გაზეთში დასაბეჭდად მიიღება როგორც ქართულს, ისე სხვა ენებზედ. ფასი განცხადებისა სტრიქონზე 5 კაპ.

შენიშვნა:—თეატრის გამო, აკაცისა.— ევლი, ლეკა სოლოვანისა, — მიმზილვა. — სწორიდან სწორამდე, — ქალებს სამზარეულო. — * ლეკი აკაცისა.— 7, ბარათაშვილის გავის გაღობრანა და თ. ლევან მელიქიშვილის წერილი პეტრე, პ. უჩაკაშვილისა. — მთიულნი, გ. წერეთლისა. — ყვარყვარე III ათაბაგი, კარიკაშვილისა. — * ლეკი, ღმრეშვილისა. — საჩხერის ციხე (მილი ნახე). გ. წერეთლისა. — მოსწრებული სიტყვა. — „ეკლის“ სურათების შესახებ.

თეატრის გამო

მიიღი ხანია, საზოგადოდ საყვედური ისმის ჩვენს თეატრზე და ხალხიც უწყაყოფილოა: „ბატონო, რომ გეცხაყვედურებით: რატომ არ დაინახათ ქართულ წარმოდგენების საყურებლად? აბა, რისთვის უნდა ვიაროთ? სასიამოვნოს ვერასა ეხედვით და არცარა გვესმის-რა!... ხელოვნების მივიერ, რალაც საუკადრისო მასხარობა გამოდის... ჯერ წყალი უნდა იყოს რომ, მერე შიგ თევზებიც გაჩნდნო... ჯერ თეატრი უნდა გქონდესთ, რომ მოსიარულე ხალხიც გამოიწვიოთ და თქვენ კი თეატრი არა გექცეთო.— ასე ამბობენ ზოგიერთები და, ღმერთთან სწორი სჯობს, სუნძებელიცა აქვსთ. უნდა გამოეტყვედით, რომ ქართველებს თეატრი არა ევაქს და ჩვენ რომ თეატრად მიგვაჩინა, ის

მისი აზრდილიც არ არის. თეატრისათვის ოთხი რამ არის საჭირო: შენობა შესაფერ მოწყობილობით, კარგად გაწრთნული არტისტები, მწერლები და თანამგრობნი ხალხი, რომ თეატრში სიარულის სურვილი ჰქონდეს. ესენი რამე არცერთი არ გველია: შენობა საკუთარი გვაქვს, მწერლები მეტიც არიან, მოთამაშეები გვეყვანან და თანამგრობნიც საკმაოა, მაგრამ თეატრი კი მიინც არა გვაქვს!... ვისი ბრალია? ცოტა-ცოტა ყველასი, მაგრამ უფრო კიომ-წინავე დასისა... ჩვეუდგით ცელში სათვითაოდ ყველას, და დაეწყეთ არტისტებიდან!... ისინი ანბობენ: „საზოგადოების გულ-გრილობამ ჩვენც გული გავგიტეხაო. წარმოდგენებზე არაიენ დაიარება, შემოსავალი ხარჯს ვერა შევარებს და ჩვენ, რომ ულუკმაპურად არ დავჩრებთ, განზე, სხვა საქმეები უნდა გავიჩინოთ ხოლმეო.“

ეს თუმცა მართალია, მაგრამ გასამართლებელ საბუთად მაინც არ ეყოფათ: ჩვენში, დღემდის კიდევ, საზოგადო მოღვაწეობა—ქველ-მოქმედება... საზოგადო მოღვაწე არა თუ ეგრის იძენს პირადღ, პირიქით თავსაც ჰკარგავს... ტყუილად კი არ არის ნათქვამი, ორი წესი ცალი ხელით არ დაიჭირებო! ან ერთი უნდა იყოს და ან მეორე. და ვინც საზოგადოების სასამახებურად გამოდის ჩვენში, ის სწორედ რომ თავზე ხელს იღებს. მართალია ეს ერთი ხანია, რაც საზოგადოება გამოფხიზლდა და თანაგრძობას უტყუადებს დამსახურებულებს, მაგრამ როდის? როცა მოკვდებიან. ნათქვამია, მოლა ჯერ სიმშლით მოკვლეს და მერე პირში ფლავს ატუნდნო.“ სწორედ ჩენი საქმეც ასეა.—სიკვილის შემდეგ მალაყესა და „ეი“ „უის“ ძახილს, უმჯობესი არ არის. რომ ჩენს მოღვაწეებს თვალ-ყური ვადევნოთ, სიცოცხლე-შივე მხარი ვაძლიოთ და ხელიდან არ ვაგდებინებდეთ იმ იარაღს, რომლითაც ჩენივე გვემსახურებიან? არა, არც მარტო იქნებაო—“ანობიდან ზოგიერთები.—მუას ჩენს სხეულის დასანახვად ჩაედღივართ, რომ სხვა მოღვაწეებიც გამხნეიდნენ და იცოდნენ, რომ სიკვილის შემდეგ იმათაც მოვილისთ პატივი!.. აი, სასაცილო მოტყუება!...

ნამდვილი საზოგადო მოღვაწე, რომელსაც სიცოცხლეშივე თავზე ხელი აქვს აღებული და პირადობა დადიწყებია, ვანა იმის ფიქრს გადაწყება, რომ მე სიკვილის შემდეგ კუბოზე გვირგვინებს დამადებენ და ერთი-ორი ვინმე უფანაქელიმ“ მოკლილი ქვებს შემასხამსო? ამას მხოლოდ ქუე-ნაკლე კაცი ისურვებს და ან ისეთი თავმოყვარე, რომელიც სულ თავის თავზედა ჰფიქრობს.—არა, ნამდვილ მოღვაწეს ისა ჰსურს, რომ სიცოცხლეშივე ჰყავდეს თანამგრძობ-ლები!.. და თანამგრძობლადღ იმას კი არა სთვლის, ვინც იმას პირადღ ადიდებს და ქების ტაშს უტარებს, მხოლოდ იმას, ვინც იმის აზრების მიმდევარია და უყვარს ის, რაზედ და რისთვისაც თვით მოკვდები თავ-დადებულა.—მაგრამ ესეები ყველა ჩენი ქვეყნი-სათვის ჯერ კიდევ ზღაპარია ვაუტყუებარ! და თვითო ოროლა ჩენ მოღვაწეებს მხოლოდ მოციქულთა მიზანქა მპართებთ, იმ მოციქულთა, რომელთაც დიდი მოძღვარი უქადაგებდა „უარ ჰყავ თავი შენი და შემომადგე მეო!“ დაღ, დღეს მოციქულებრივი მოღვაწეობაა ჩენში საჭირო და ეს ასე ძნელია, რომ თუ არ რჩეული, სხვა ვერ აიტანს და ქვეყანაზე ვანა ბებრია არჩეულთაგანი? არა!—მაგრამ სასუტეზოდ ჩენდა, უნდა ვთქვათ, რომ ჩენს ქვეყანაში ყოველ-თვის ყოფილან და დღესაც აქა-იქ მოიპოვებიან.

„აბა, სად არიან და რატომ ჩენ ეგრა ეხედებიან“ იტყვიან ზოგიერთები. იმიტომ ეგრა ჰხედავთ, რომ ისინი მალა ხის წვერზედ არ არიან ასულნი და ან მალა კოშკზე შემდგარნი, რომ გავფელ-გაზომულ-ლებს თვალში ეჩხირონ!.. ძირს, დაბლა სადმე მიყრუ-ბულ კუთხეებში მუშაობენ გულ-დასმითა და თავ-დადებით - მავალითად ავილით გინდ საფლის მასწავ-ლებნი. რასაც ისინი გაკვირვებას თიშენენ, წარმოუ-დგენელია... თითქმის დღითუი საზრდა აკლიათ, მაგრამ მაინც თავს არ ანებებენ ამ მთვან არჩეულ-საზოგადო საქმეს, მაშინ, როდესაც ადგილად შეე-დლოთ, თავის საკუთარ საქმეს გამოადგომოდნენ, გაე-უფჯობესებიათ საკუთარი კეთილ-დღეობა და ხალხ-ში თავი ეჩინათ. ამ მოღვაწეებზე ჩენ კიდევ გვიძ-ნება საუბარი უფრო ვრცელი და გარკვეული. დღეს მხოლოდ სამავალითად და მისათივებლად მოგე-ყავს!.. და თანაც დამატებით, რომ თითქმის ყოველ-გვარი საზოგადო ასპარეზო ჩენში საჭირ-ბოროტობა, გარდა სათეატრო ასპარეზისა.. და ეს კი სულ სხვაა. ჩენი აქტიორ-აქტრიცხეა შემოდგმენ ფესს სცენაზე თუ არა, მაშინვე თავს იჩენენ; მათი სასახებრი მატერიალუ-რადაც დაქაყოფილებულია!—სიმშლით არცერთი არ მოკვდება... ვაღდებულნი არიან, რომ გული დაუღ-ვან თავის ხელობას, მაგრამ ჩენ რასა ეხედავთ? ისე უყურებენ სცენას, თითქოს საბურთაო და საკაქაო მოედანი იყოს. ამდენი ხანია თავ-დადებული სცენი-სათვის, გარდა ე. პაშვიძისა, ჩენ არაიერ გვიწახვს. როგორც თეგს უწყულოთ, ისე იმას არ შეუძლია უსცენოთ ცხოვრება. სხეებმაკი, ზოგიერთა ნიჭიერებ-მაც, როგორც დინახეს განზე უფრო სასარგებლო საქმე—გადაუხვების და ქართული თეატრი ავანდებთ მხოლოდ მაშინ, როცა სხვა საქმე აღარა აქვსთ.რა. დღევანდელ დასხედაც არ შეგვიძლია, რომ უნიკო-ბა ესთქვათ, მაგრამ რა გამოვიდა? ისე გამოვიდა სცენაზე, თითქოს კოკობას პიროვნეო... ანათუ მინაარსი არ იციან იმ პიესისა, რომელსაც ადევნენ, თავის საკუთარს როლსაც სუფლიორის (კანანახი) წყალობით თუთიყუშოვით იმეორებენ ხოლმე—და, რასაკვირველია, გასამართლებელი ჰირი არა აქვსთ, მაგრამ აქაც კიდევ უშეტესად მეთაურები არიან დამნა-შავე.

ახლა გადავიდეთ მწერლებზე. პიესების მწერა-ლი ბევრია, მაგრამ დამწერიცა და ნაწერიც ორივე ღმერთმა შეინახოს!... ამით წერას, რომ სულ არა იწერებოდეს, ისა სჯობს! ზოგიერთებს ვაუკონიზო ჩემი მწერლისათვის ზეჯარდამო შეთავაზება საჭიროა და ის კი აღარ იციან, რომ იმასაც კიბე ექირება

მალთი ჩამოსასველელად და ეს კიბე არის, ნიჭს ვარა, სწავლა, ცოდნა და შრომის მოყვარეობა!... აი-ღებენ რომელსამე თხზულებას, უცხო ენაზე დაწერილი, მოქმედ პირებს სახელებს გამოუტყლიან: სუსანიის დეიტი-აბმაშენებელს დაარქმევენ, აკულინას თამარ-დელდაფალს, გადმოთარგმნიან ბაზრულის ენით მთელ „შინარს, შიგა-და-შიგ ჩაურთვენ „გაუმარჯოს საქართველოს!“ და ისტორიულს დრამას არქმევენ. არც ისტორია, არც ხასიათი და არც რამე ქართული ნიშანწყალი!... ზოდი და გულ-გრილად დაუგდენ უკონი!...

თუ თუ ყველა ჩვენი მწერლები უნიკოები არიან და თათისას, სასუთარს ვერას ახერხებენ?.. ვინაჲს შეუძლია რატომ ის არა სწერს? აი, ამის პასუხი: ერთ ჩვენ მწერალთაგანს ეუსაყვედურე; „კაცო, რა არის, რომ თეატრისთვის არასა სწერ? ქართული სასცენო პიესების ნიჭი არა გაქვს, მაგრამ, რაც უნდა იყოს, აზრი მაინც იქნება იმ შერ ნაწერში და ნამდვილი ქართული ენა.—მართალია, იტყვი, რათა ესწერო სათეატრო რამე, როდესაც სხვა გვარი მწერლობა უფრო მემარჯვებოა, მაგრამ მაგითი თავს ეგრე გაიმართლებ. ვინ გაამართლებ იმ დედას, რომელსაც მხოლოდ იმითოა, რომ კარგი გამოჩნდულია არ შეუძლია, მშვიერს შეიღს ფუფასაც აღარ უმზადებს, სანამ ნამდვილი მზარეული გამოჩნდებოდეს და სხვების ხელში ავდებს გულ-გრილად, რომ პირი ტლახით გამოუტყონო ხოლმე“ მეთქი. და, აი, რა მიპასუხა: ეგ კარვად მესმის და მით უფრო მიკედება გული, რომ ვარემოება ხელ-უფეს მიკრავსო!... ერთ-ხელ ახალ პიესის წარმოდგენაზე დავესწარი და ბრაზი მომეკრია: ერთხე, რომ ახალ პიესის აეტორს აუღია ჩემი ენით თხზულებათაგანი, დეუსახინჯებია ენა, აზრი, სახელი და ყოველიფერი მიუთვისებია იმ საცლადეს.—რომ შეიბედი, საყვედური ეუთხარი, მაგრამ რა გამოადგა? თურმე იმისი ახალი პიესა, აფი-შაში გამოცხადებული, რაღაც მიხვებით ვადედეათ და მის მაგიერად ჩემი პიესა ადედეათ ხელად... ამას შემდეგ მსმობილა კიდევ ვიფიქრო სცენისათვისო?“ მეც, რასაკვირველია, ევლარა ეუთხარი-რა.

—„მაშ, თქვე დლოკვილებო, თუ არც არტისტები ვიფარვიან, არც მწერლები, არც ნაწერები, ჩვენ რაღად გეამტყუნებთ, რომ არ დავდივართ იმ თქვენ თეატრებშიო?—“ შეუძლია გეთხრას ქართველმა საზოგადოებამ; მაგრამ ჩვენ იმას ვამტყუნებთ როგორც პირისუფალს!... ქართველი საზოგადოება პირისუფალი უნდა იყოს ჩვენი საზოგადო საქმეებისა და პირისუფალს განა შეშვენის, რომ თავის ნა-

თსავის სისხლსა და ხორცს თვლით აარიდოს და ხელი ააღოს, მხოლოდ იმიტომ რომ სასიამოვნო სახეობა ნახავი ვერ არის, როგორც ავადმყოფიო და გარეწრობა დაიწყოს? რასაკვირველია, მტყუნა საზოგადოებაც და შემედარი, მაგრამ ამ შეცდომაშიაც ბრალი უფრო ახალთაობას ედება კისრად და მათ მეთაურებს.

დღი ხანია ჩვენმა ხალხმა გული მიანდო ახალთაობად წოდებულს ინტელიგენციას, თავიც ჩაუღდა კალთაში და ყოველგვარ სარბილზე მეთაურად იწევს.—„აბა, გვიწინამდევით, მიგითითეთ ავზე და კარგზე ვიფარვით, რა უნდა ექნებო? და მაშინ ჩვენ ვიციტო!“ ამბობს ქართველი საზოგადოება.—და მართლაც ვერ იმისთანა არა დაწყებულა-რა ჩვენში, რომ უთანაგრძობოთ დარჩენილიყოს. ამას მე ეამბობ უმეტესობაზე და არა იმ წრეზე, რასაკვირველია, რომელიც დღი ხანია გადარჯულებულია და ქართველი გული აღარ უტყმს.—

გაციონებს თუ არა ჩვენი ხალხი: „ესა და ეს საქმე, ესა და ეს პირი თანაგრძობის ღირსიაო“, მაშინვე თვის თავს აკლემენ, მაგრამ შემოსაწევარს კი გზანდინა, და განა მარტო ნივითიოდ? ყოველგვარად, როგორც კი მოხებრებთო!.. ეს თუმცა ასეა, მაგრამ საზოგადო საქმეები კი მაინც კოკლობენ ჩვენში და თუ აქა-იქა რამე კეთდება, ისიც ცალმოდგად.—ამაში დამანაშევი მხოლოდ ახალთაობაა, როგორც მოწინავე დასი და მეთაური.

მთიულს უთხრებს: „დეკანოზი ის არის, წვერები რომა აქვსო!“ და იმანაც გაკვირვებით უპასუხა: „სხვა ნიშანი უნდა იყოს რამე სადეკანოზო, თორემ წვერები ჩემ თხებსაცა აქვსო!“ ამისი არ იყოს... ვინც კი ვერ ახალგაზდაა, ერთი ორი პრიზტი-პრუ-შტი უსწავლია და კულა სერთუკი ჩაუტყამს, ყველას ახალთაობის კაცად მოაქვს თავი და ქვეყანა ტუყუნდება.—ერთ ნამდვილ ახალთაობის კაცზე, ათი ოცი თაღლითი და მოჩენებული მოდის. ერთი რომ აკეთებს, ათი და ოცი იმ ერთის ნაკეთებს ცარავს და ფარტავს რამე საპირადო განძრახვით და ქვეყანა კი ზარალიზია.

ეს ერთი ხანია, ჩვენში ვაიძახიან: „ამ ოცდაათის წლის წინად რამდენიმე ახალგაზდა იჩინა თავი და შემდეგ კი ნიჭიერი აღარავინ გამოგვჩინაო?“ ეს დღი შეცდომაა... ის რამდენიმე პირი განა ციდან გადმოაკვივარდენ? ნიჭი ბევრია ჩვენში დღესაც, მაგრამ მათი ნიჭი ჩვენისვე წყალობით დაზრულია და ძალას ევლარ იჩენს!.. ერთს მენციერს ჰკითხეს; „ეს ბუჭიკი ვარდისაა, თუ სხვის რასიმეო?“

რუბის ნაბიჯებს ჰქვიადა უწინ ერთი განათლება და მათი აღზრდა.

ამ სურვესში განათლებულმა ევროპელებმა ერთი ნაბიჯი გადადგნენ წინ წადგეს. იმით ორთქლის ძალა და რყინა იმხრობის უფრო მეტად ხასიათდებოდა.

მათი თითქმის ახლანდელ თაობის თვალ წინ ჩანს სხვა ზღვაში და ოკეანეებში ორთქლით შემოსილი ტყეების ტემპი, რომელნიც უოგელ მხრით ჰქვიადა ზღვებსა და ოკეანებს, გადაჭრული და გადაშლილი ურდისეი კაცი და სქობნელი ინდოეთიდან ევროპაში, ევროპიდან ამერიკაში, ამერიკიდან ავსტრალიაში და სხვ.

სქელი, სუდ კამაბრთა რყინის გზები, დაჭობიანი ორთქლის მატარებლები და თვით თვალუჩინებელი შიშის სუდგე გი გახლავთ აუარესი სქობნელი და გადატანული ჰეგელი ურდისეი მკაცრები.

აი, ამ დროდან დადგა ხალხი სხვა კატორბობის განათლებისა. რასაც უწინ მისი წლის განმეგობებაში იძინებდა კატორბობა, დღეს რყინის გზებისა და ტყეების გზების სურველით აიო წელითი სურდა. რა გი რყინის გზა იმ განათება, მას ხედავთ იქვე კერას მოთავსებენ ევროპის განათლებულს ჰქვიადა, რომ ხუთისა და ათის წლის განმეგობებაში შეენათი იმ ტელეფონებს. ამ სხობი რყინის გზა შეიქნა მომტანი არამტ ურდისეი განათლებისა, თვით იმის სიმდიდრისადაც და წყნია წარმატების მოთავსებუ.

სანამდის შავი ზღვა კასპიის ზღვას შეუერთდებოდა, არ გაკონიდა, რომ შავი შიშობიდან, ნუხიდან და შუშობიდან ერთი მარცვლილი სორბალი წარმოებოდა შავი ზღვისკენ. მტკვრის სიყოფიერ ზღვები უარადაც დაწვეული კასპიის ზღვამდის ვარსად იყო გაშვებული. აქ ამ ტრიალ მინდვრებს სიბრტეწი წელითი წლამდე პლახს მხოლოდ ნადირის და ზამთრობითი ურდითი ვოტუბი ათარბებს. გაიხსნა თუ არა რყინის გზა, თვით უსახლავრო თათრის მეღვი და მთა პარად მოწინაწელი თათრის მეტოქეები, რომელნიც აქამომდე მხოლოდ საქონლის უარს ღვინით იგვეპოვებენ, დღეს ნელ-ნელა ექსპლობან მტკვრის ჰეგელი ზღვაში, ჰეგლებს სელს მისი მუშაობას, მოჭევილი სორბალი და ჰეგლიან პურს პაქოს რყინის გზის სურველით რუსეთში და ევროპაში.

1855 წლამდის კავკასიის რყინის გზა ამ ჰეგლები და სორბალს არ ზიდავდა. 1886 წელს შუშობიდან და შიშობის ლაგებიდან ერთაშად დაიბრუნა ნახკარი მილიონი ფრთი შური შავი ზღვისკენ. დღეს ამ ჰეგლებიან და შური მილიონობითი ლაგებთ შავი ზღვის ნახსადგურებში. რყინის გზამ დადავს ფსის მოწინაწელი თათრის ხალხის წარმოებას და იგვეს თუ არა რყინის გზის სარგებლობა, ისინიც შეუდგენ შრომას, მეურნეობას და ტრიალის განათებას.

სანამდის ფოთი-ტფილისის რყინის გზა გამართულია, სესტაფონიდან დაწვეული შავი ზღვამდის ამ ლაგებში, სარგ დღეს რყინის გზის სტანციებია გამართული, მოსახლობა მუდამ თუ სადღე იყო და მოსახლენიც ამ ლაგებში ციკლე-ცხლებით იხილებოდნენ. აუამეთის, სარბევის, სმტრედიის, ხალხსხვის და ჭადღადის ადგილებში ჭითებს ადგილები, ისეთი ცხელი ჭავა იყო. დღეს ამ რყინის გზის გაყოფა: ევროპა, სმტრედი, ხალხსხვისი, პაშა და სხვა მომდრო სტანციები ჭადღებთ კალიტენ. რინის ჭავები მოსახლებით და სოფლებით აივსო. სოფელი სოფელსკა მომბული, მამინ რომელიც რინის გზის გაუქმების უფალი კრდებოდა ამ ადგილებს ცხელი ჭავის ტფილისისა და რინის ჭავა ზღვამდის ერთი განხვავდა კოპიანის ტყე იყო. რყინის გზამ ხალხი განმარება; ტყე კამინდვრა; ჭავა გააკეთა; ვაქრობა და აღზრდა მდრომან, ურდო ჰეგლის ვაქრო ხალხი მოიყვანა და წყენს ხალხს მათგან ფული პოვინა.

რაც ფოთი-ტფილისისა და პაქოს რყინის გზამ მოახდინა, მასვე იქნის უოგელი რყინის გზა, რომელიც განმართება წყენს მავარდნილს სკოპაში.

დღეს კავკასიის აჭოთა რყინის გზა აკავშირებს მხოლოდ ორს ზღვას და ამ ორად წარმოებას წარმოებას. მამს ლამაჟი მისი მოჭედეება თუძგა წარმტკებთა, მარგამ იმდენად ვარა; როგორც მოსახლენელი იყო, ამიტომ რომ მას ავლია რყინის გზის ტოტები, რომელიც უნდა გამოჭედილი, წყენი ხალხის წარმოება სკოპიდან. ამ შემთხვევაში კავკასიის რყინის გზა ჰეგებს იმ მდინარეს, რომელიც ერთი მთის სიაჯიდან იწყება და სკოპის წყლები გი არ ერთვის შავი. იმის სიდიდე ერთს ზომისკა დაწვეული და არ მატულობს. ის მხოლოდ მათში იწყება გადავებას, როცა მასში ჩამიან სევის წყლები. კავკასიის აჭოთა მხრის რყინის გზაც მამინ გადადებს თვალ-სახიზოდ წარმოებას, როცა მას დაწვეუდება სკოპისა და მხრის რყინის გზები ტოტებთ. აი, მავლითად მავლე გაკეთება კითურის ტოტები, რომელიც მისცემს დიდ რყინის გზას წელითად იმ, თორმეტ; თხუთმეტ მილიონი ფრთის სქობნელს.

კითურის რყინის გზის ტოტსე კიდევ უფრო სსარგებლო იქნება კავკასიის აჭოთა მხრის რყინის გზისთვის კახეთის რყინის გზის ტოტა. მამს ლამაჟი მოწინაობა არამტოუ წინააღმდეგე იქნება ამ ტოტის გაჭვინას; კიდევ ააშენა მისი გაკეთება თავად-სწახურობის მიერ, რადგან ეს გზა მოვარს რყინის გზას, რომელიც ხანის სელშია, სარგებლობას მისცემს და პურს წარმოებას მოუმატებს.

რყინის გზითი გამკობის სავაჭრო აკურტმა და თვით კახეთის რყინის გზის კამისიის საფუძვლიანმა გამოკვლევამ დაატყვიც; რომ კახეთის რყინის გზა გაჭვინას.

თანვე მისთვის შეიღ მილიონ ფუტს და კიდევ შეტყუან მთავარს რეინის გზას. ჩვენ არ ვეჭვობთ, რომ ეს მოსალოდნელი წარმოება ითს წლის განმავლობაში კიდევ გაორგვედეს, განეთის ტოტის გაკეთების შემდეგ, რადგან მაგალითი ვაგასიას რეინის გზის თვალ წინ გვიძვეს. ჩვენ არც ამხედ გვაქვს სწევი, რომ განეთის რეინის გზა უოკვლანის წარმოებას განეთისას ერთი ორად და ერთი სამედ გადაჭვეს, აღბრუნს ახალ წარმოებებს მადნეულობისს და ტვის მასლისს, როგორც რეინის გზებმა გაათავინს წესეთის წარმოებას ბლითისს დავეიფვეით და გამოკვლეეთ. თვით ამერეკა წარმოკვლეების თვალსაჩინო მაგალითებს, თუ რეინის გზის გაკეთებით რა რეკად გასწავნის კერძონი ქვეყნები მრდელით-ამერიკისს და მექსიკის მთავრობისს. იმ თოვლი განმანინიანს შექმდარი, რომელნიც ამ მილიონობით ატრიალებენ თინსს და მსოფლოდ რეინის გზებს აკეთებენ. ისინი გამოიჩინებენ უდაბურს ქვეყნებს, სადა მოსახლეობისათვის ნოიყერა სანს-სათესი ადგილებია, სადა წყალი და ტყე ბლომად არის. არც იმით, არც აქით, დაჭვერნ ბარს და გაივინენ ამ უდაბურს ადგილს რეინის გზას. შემდეგ განმთავინ მიმოხვლას და ვისაც ქსურს, იმ დასახლებას, უფულოდ გადაჭვათ; მიუხოიერ ადგილებს, აუშუებენ სახლებს და გეოლე ვაღის განმავლობაში დინსარუნს ნელ-ნელა გადასადვილებენ სახლების შემოსავლიდან. ამ სახით საწულოდ დარბიი ვაგა ქსელებს სასხლარინი მოქალაქეებისათხა საშუალოით რეინის გზების მეკათებლისგ მოკვას აქეთ და უდაბური ქვეყნებისგ შინდებთ, დიდი აღუმიტეობას იმართება, ქალაქები ვითლება.

განეთის მსარესდ უაჭველია ეს ბედი მოკლის, რკი რეინის გზა შევა. მსოფლოდ ამ დიდი საქმის მალე დასაბოლოკვლად, საჭროთა მიოქვით უურდლებათ ორს გარემოებას: 1, ფულის შოვნის და 2, თვით განეთის მსარესებლეთის მონაწილეთისს, რომელიც თით უნდა მიიღოს განეთის რეინის გზის გაკეთებამი. ფულის შოვნის ადგილია უცხო ქვეყნებისსგან; რადგან იმ ფული ბევრია და საბრუნებელი ნაკლები. იმ ფული ისე ითვით, რომ სამ, ოთხ ნასახლერ შეტს სარგებელს არ იღებენ, ესე იგი ამ მანეთის იქსუნებენ წლიურთ სარგებლით ორ-სამ, ან ოთხ მანეთად. მასხადამე იქურთი ფულის მეხატრონი დიდი საიმოვნეთით მისცემს განეთის თვალ-ახნურობას რეინის გზის გასაკეთებელს ფულს, თუკი დაწმუნებული იქმნება, რომ თავისი ფული არ დაჭრებება და ამ მანეთზე ქვეს მანეთის სარგებელს მიადებს და არც მოითხოვს ფულის შესაფერის გირაოს; მსოფლოდ ეს კია, რომ საქმე უნდა იყოს უცხო ქვეყნულ ფულისან გაცემის თვალში კარად საფუძვლიანად შემხადებული და გამოანკარბებული. რს ნიშნავს საქმის შემხადება და გამოანკარბება—იეთისს მეთხველია? ია, რს ნიშნავს. მაგალითად რკი ქართველი თვალ-ახნურობას

გისწრლობს განეთის რეინის გზის გაკეთებას, უფულოდ პირველად იმან უნდა მოაზროთ: 1, წყადმიქვეით და მთავრებული, ესრედ წოდებული, „ისისანიკი“ (გზის გამოკვლევა); 2, დაწრელიებით ბუკათი ანკარბო შეადიონოს, რმდენი ფუთი საჭიროდ იქმნება წლიურად წასაღ-წამოსადელი ამ რეინის გზით, და 3, აიღოს განეთის რეინის გზის გაკეთების ნებართვა მთავრობისსგან. როცა ამკეს დაწრელიებით განიხილავს ფულიანი უცხო ქვეყნული, დაწმუნებუას სამხედლი ანკარბოებით, რომ საქმე საზარლო არ არის და ქვეს ნასახლს, ანუ ქვეს პროცენტს აიღებს სარგებელსა, მასიხ დიდი საიმოვნეთით დაანდვს ფულს ამისათხა საქმეში.

მტრმა ამ გვარად ნასხილი ფული რომ კიდევ ბევრად ითვად დაუტყვს თვალ-ახნურობას, რომ გზა შეიღდარ კლიროს, საჭროთა განეთის ადგილის მეხატრონიკვამ მოსახლეობას მიიღონ თვით გაკეთებამი შექმდელი დონის-მაიეთ: ადგილის მეხატრონიკვამ; სადრც გზა გაივლის, ადგილი დაუთმონ, ქვიშის ხატრონიკვამ ქვიშის მისცეს გზის მოსახლეინად, კვლეების ხატრონიკვამ—ბურჭების გასაკეთებელი და კიროს დასაწავი ქვა; ტყეების მეხატრონიკვამ ხატრონიკვამ ხვები, თვით მუშა საღმის განტკეპნილის გასაკეთებლად ქვესიდან თორმეტო დღის მუშაობა.

ამ სახით განეთის ურს შექვეს ნასხვერს სარესს დაჭვერნ კასს ეს დიდი შეკვლით იქმნება თვით თვალ-ახნურობისათვის, როგორც სარგებლისა, იგი თანის გონსტუმიჭებულად. უოკვლი საკრო და სამხრო რეინის გზებში: იმ გვარად გუფება შეტრამი. ხოცერთ ვითსეში რუსეთშიც არის მაგალითი ამ გვარს საერთო დასხარებით რეინის გზის გაკეთებისს. ამისათხა მაგალითი ქუთაისის მახრამიაც მოხდა. ითავეს 1855 წელს ოც და-ხუთი მთისის მინიმლეს, სოფ. ინიეთიდან მოკიდებული ვითისკვიმდის—მცხოვრებლებს შეთანხმებით რეინის გზის გაკეთებას. მუშა-სახლმა შეადგინა კრება და დასდო განხანი: კომდლეს თითოეულმა ქვესი დღის მუშაობა იყისინა გზა-ტკეპნილის გასაკეთებლად; მეხატრონიკვამ ადგილით დაუთმეს უსსკიადლოთ, თ. მინგრელესი ხატრონიკვამ ხვებს დაჭვიბრად; მიწის მოსახლეინავს ქვიშის ქვას და კიროს მთხოკვლეები და წყლუკმეიკი დაჭვიბრდენ. შედგა ნოტარიულის წესით ხირობას, რომელიც წარუდგინეს მასხიდელ კავასიის აქეთა მხრის რეინის გზის მეხატრონიკვამ ა. ა. ბუნტეს, რომ იმას კუტროთა გაკეთებას ამ რეინის გზის ტოტისს და ოც და-ხუთი წლით ესარგებლნა შემდეგ კი ხონის მახრის სახოვადობისათვის უნდა დაეთმო. სამწუხროდ ა. ა. ბუნტეს ვერ დაუთქვა გაკეთება და შერე გეღარ შესარულა უფულობის გამო.

ეს მაგალითი უფრო იმიტომ მოიკატენ აქ, რომ თუ კი ქუთაისის მახრის მცხოვრებლებმა შეიგნეს ასეთი

საქე და განზრახვის მომავალი სარგებლობისთვის აშენ-
ნი მსხვერპლის მოტანა, კასეთის გონება-გახსნილი თა-
ნად-ახანაურება და კასეთის კოი, ერთი ათად შედარნი
სონის მახრის საზოგადოებაზე; როგორ იტყვის უარს
ამისთანა მსხვერპლზე?

სწორიდან სწორმდე

(წერილი ამბები)

წერვაღში ტფილისში მთელის კავკასიის ექიმები
მოიკრიბნენ თავს და იმავად ექმნებოთ ღვაწიანი, — რა
ცხას უნდა დავადგეთ მომავალში, თუ ვინცაა,
წელსაც გამოჩნდა ხოლერა ჩვენში

მთავრობის გადაწყვეტილებისმხრე, ქ. ტფილისის
სმოსნების არჩევნები უნდა წერულს მისში მოხდეს. ამ
სახით, თუმატ ეხლანდელ ჩმოსნებს ორი წელიწადი ვადა
კიდევს აქვთ, მაგრამ ახლისა საქალაქო წესდების შემოღე-
ბის გამო ეს ვადა წელიწადს ნახევარზე მეტი შემოკლდა.
ახლ არჩევნებში ხმა ექმნებოთ პირველისა და მეორე გილდის
ტფილისელ ვაჭრებს და იმ სახლის-პატრონებს, რომელთა
სახლები 1500 მსხეთზე ნაკლებს არ აქვს დაფასებული,
ერთი წელიწადი ჰყოლოდენ ამ სახლებს და ქალაქის გადა-
სახადი 1 ივლისამდე 1892 წ. მინდ შეუტანიათ.

სხუეეშო ამაღ უნდა ჩითვალოს, რომ სიკვდილ
შეადგ მიიწ ვიკონიო და პატოეს ვეშთ ჩვენთა მო-
თვრეთა სახელს და იმთ სახლობს. რაკი გამთაშვარება,
თუ რა სიღარბეში დალა სული დაუფიქრება ივანე
კერესელიძემ, ჩვენის ქვენის სხვა-და-სხვა მხრიდან მოდის
შემოწინებულება ზოგი იმის სახლობისთვის, ზოგი ძველის
დასადგულებად. სხვათა შორის ბათუმელ ჭირთველებს გამო-
შვსენით 190 მანათი ამ საჯნისათვის „იკერის“ რე-
დაქვიაში იმის სახლობისათვის გადასცემულად.

ჩარხულის წლის დეკემბრის 29 მოამდარს სთავად-
ახნაურთა კრება ოზურგეთში წინამძღოლის ამოსარჩევად.
წინამძღოლად ამოურჩევით თად გუგუხაჯა. „იკერის“
პეტრობინკენ, რომ ამკე კრებაზედ ჩამოვრდნადა ღვაწიანი-
კი სამკურნელო განყოფილების დადრესასზედ. ოზურგეთის
საქალაქო სას. ავლებელთა დამწერ საზოგადოებას დიდი
სიმოწონებით მიუღეს ეს აზრი და დაუპირებოთ კვლავ უფრო
მრავლად მოიკრიბნენ თავი და თუღლით დასმარება ამოუჩი-
ნოს ამ სასარგებლო საქმეს.

* *

წანამ ვიყავ ახლგაზნდა
და საიბით სხვერდა გული,
გნავატრობდი და არ მელირსა
ბედ-უცუღმართს სიყვარული.

რომ დაებერდი, დაუძლურდი,
სახე დაქნა, დამელარა, —
სიყვარული რაღად მინდა,
გინდ იყოს და გინდა არა!

სიღარბე კვლში მდევდა,
კარის კარზედ დამატარა;
აწ სიმდიდრე რაღად მინდა,
გინდ იყოს და გინდა არა?

ვინც მინდოდა სამეგობროდ,
ყველამ ვერდი ამიარა:
დღეის იქით მეგობარი
გინდ მყავდეს და გინდა არა!

უსამართლოდ დაცინებამ
ჩვენში ბევრჯელ გამამარა;
ცხრა მთას იქით რაღად მინდა,
გინდ მაქონ და გინდა არა!

ვისაც ეთხოვიდი შემწეობას,
ჩემთვის წყალიც არ დაღვარა,
რომ მოგვედები რაღად მინდა,
გინდ მიტირონ, გინდა არა!

სული კრული, გული წყლული,
სახე მკნარი, თმა — ქალარა,
ამისთანა სიცოცხლეც კი
გინდ იყოს და გინდა არა!

აკეი

მარათა შეილის გემის ვადმოტანა

ღ

ი. ლეგან ძეგლიშვილის წერილი ზოტურე

ართათა შეილის გემის ვადმოტანაზე წელი-
წად ნახევარია ჩვენს საზოგადოებაში და
მწერლობაში განზირდა ლაპარაკი. პირვე-
ლად მის საფლავის მდგომარეობაზე გან-
ჯაში ლაპარაკი ჩამოვირდა „დროებაში“ 1876 თუ
1877 წელს, როდესაც პატრიცემულმა კონსტანტრენ
მაბაცა შეიღოა მიიხსენა იმის ცხოვრების ამბები და

საბიოგრაფიო მასალა დაბეჭდა მოხსენებულ გაზეთში. ამ დროს პოეტის ლექსები ერთ წიგნად დაბეჭდილი უკვე გამოსული იყო (1876 წ.), წინად გაფანტული „ცისკარში“ და „საქართველოს მოამბეში“. პირველი საბიოგრაფიო მასალა: წერილები ბარათაშვილისა გრიგოლ ორბელიანთან გამოჩნდა „კრებულში“ 1872 წ. და შემდეგ „დროებაში“ და „იერიანში“.

ამ გვარად მწერლობაში თან-და-თან იზღებოდა ინტერესი პოეტის ცხოვრებისა და მის ნაწერებისა. სამწუხაროა, რომ ამოდენა ხანს უნდა გავეღო ერთ უუნძირერეს მწერლის შესწავლისა და ვითარების გაცნობისათვის. სამწუხაროა ამ საქმეში ჩვენი მწერლობის სისუსტე და უღონობა, ჩვენი ნაწიელი საზოგადოების გულგრილობა და უთაურობა ამისთანა საგანზე, როგორც მწერლობის გაცნობა და შესწავლა.

ჩვენი უმეტესად გარემე მიზეზებს ებრალებთ ჩვენს მოუშადღებლობას და გაუწერიანელობას. თუ ერთი ნახევარი ეს გარემე მიზეზია, მეორე ნახევარი მაინც უფრო თვით ჩვენს უთაურობას და დაუღვერობას უნდა დავაბრალოთ. ვინ უნდა შევცასწავლოს, გავცაცნოს ჩვენი მწერლების ნაწერები? რუსები, ფრანკულულები და ნემელები ხოც არ მოკლენ და არ დაუწყებენ ძებნას და გამოკვლევას ბიბლიოთეკებში და ოჯახებში? ისინი ხოც არ შეგვიკრებენ, არ შევიშვებენ და არ დაგვიბეჭდენ ქართულ მწერალთა ნაწარმოებსა. ჩვენში მწერლების გამოკვებისა და შესწავლისათვის ძალიან მცირესა ზრუნვეენ და ირჯებიან დღევანდლამდე ისინი, ვისაც უფრო მეტი ესმის, თუმცა კი ინტერესი საზოგადოებაში აღარყოფილა.

სხვას რას უნდა მივაწეროთ თანაგრძნობა და სურვილი ბარათაშვილის გვაშის გადმოსვენებისა ტფილისში, თუ არ ამ ინტერესს და პატივისცემას თავის პოეტებისა და მწერლებისადმი. ამ ინტერესს დაქმაყოფილება უნდა, მოვლა და გავა უნდა, პატივისცემის გრძნობას პატივისცემა უნდა. ამ წლისა და ნახევრის წინად, როდესაც „ნოვოე ობოზრენიემ“ გვაცნობა, რომ ბარათაშვილის საფლავზე ქუჩა გაჰყავთო, ამ სტრიქონების დაწერიი დარწმუნებული იყო საზოგადოების პატივისცემაზე პოეტის სახსენებელისა და მიპართა საზოგადოების თანაგრძნობას პოეტის გვაშის გადმოსვენებაზე ტფილისში. ჩვენი სუსტი ხმა არ დარჩა ხმად მალადღებელისა უდაბნოსა შინა და საქართველოს ყველა კუთხიდან მოისმა თანაგრძნობის განცხადება გადმოსვენებაზე და ამ საენისთვის შემოწირულება ეგზანქებოდა ივე-

რისა“. ახლა მაღლობა დმერთს სურვილის ასრულებვა გვიახლოვდება და ნათესავეებს უკვე აღებულია წესით მთავრობის ნება-რთვა ტფილისში გადმოტანისა.

ინტერესი პოეტის ნაწერთა და მის საბიოგრაფიო მასალის გაცნობისა ამ ვამად გაღვიძებულია, და თან-და-თან უფრო-და-უფრო გაძლიერდება. სასურველია ყოველი მასალა ამისთანა დროს მოკითხულ იქნას და დაბეჭდოს. რამდენიც დრო მიღის მასალები იკარგება, თან-და-თან გვაკლებიან და ცოტა-ნოლა არიან პოეტის მცნობნი, მეკვობარნი და ნათესაენი. სასურველია დაეღქარათ ამ მასალებს შეკრებას და ბეჭდვას მომავალ კრიტიკისათვის ბარათაშვილის პიროვნებისა და ნაწერის გამოსარკვევად.

ამ განზრახვით „კვალში“ დაიბეჭდება რამდენიმე წერილი თვით პოეტისა და ერთი წერილი განსვენებულის თ-დი ლევან მელიქიშვილისა, რომელიც დაახლოვებული ისურმის მეგობარი ყოფილა ბარათაშვილისა. შუაში გრ. ორბელიანთან მიწერილი. ეს წერილები ამ სტრიქონების დაწერის გადმოსცა განსვენებულმა გრიგოლ ორბელიანმა, ბიძამ (დედის ძმამ) პოეტისამ იმ ოთხ წერილთან, რომელიც, როგორც ზემოდ მოვიხსენეთ „კრებულში“, იყო რაოდენისამე შემოკლებით.

თ-დი ლევან მელიქიშვილის და დაუბეჭდელ წერილებს შემდეგ „კვალში“ ხელმოკრულ მოვიყვანთ „კრებულში“ დაბეჭდილებს ზედ დართვით წერილებშიე ჩართული ლექსებისა, რომელიც პოეტს როგორც თესუბა დაწერის უმაღლე უგზანენია ბიძა პოეტისათვის.

რაც შეეხება ისტორიას პოეტის ნაწერების ბეჭედისას ამაზე კელოე ცალკე წერილის ეუძღენი, როგორც მონაწილე და მოწამე ამ შრომისა.

პეტრე უმაქიშვილი

წ | ო | დ | ო

თ. ლევან მელიქიშვილისა თ. გრიგოლ ორბელიანთან

19 იანვარს 1816 წ. ტფილისი.

საყვარელო გრიგოლ, არ ვიცი, როგორ ავიწყო. რო ის საშინელი გრძნობა, რომლითაც გული საეხე მაქვს, საწყალ ბარათაშვილის სიკედლის გამო: მასში დაკვარგე მხოლოდ სკოლის ამაზნაგი კი არა, არამედ მეგობარი, რომელსაც ისურვითვე ყოველ ჩემ გულის კუთხეს ეუხსნიდი და რომლის მეგობარულ ურთიერთობით ესარგებლობდი. სამძიბოა, ძმო გრიგოლ, სამძიბო. დაკარგე კაცისა, რომელიც თავისის

თბილისს გულითა და თბილისს სულით გვერთებდა (გეარგივებდა) აღამიანებთან; ამ არა-მარა, სუსტ, შეე და ბოროტ არსებობათა. სამიზნა სულით დაობ-
 ლება. და მარტო მე კი არ მომივდა ეს საშინელი დანაკარგი! საქართველომ მასში დაჰკარგა კაცი, რომელსაც იგი უყვარდა სრული პოეტურის სულითა და ამ სიყვარულს ყოველ თავის მოვალეობაზე მა-
 ლოა აყენებდა, ყმაწვილი კაცი მშვენიერის და ბრწყინ-
 ნივალე ნიჭისა, რომლის იმედი მეთად ჰქონდა, ეიღრე სხვა ენლანდელის თავის ქაბუჯ შეიღებინა. მშობ-
 ლებმა დაჰკარგეს მასში ერთად ერთი ბურჯი თავისის მოხუცებულობისა და მთელის ოჯახისა; ნათესაებმა—
 კეთილი ნათესაეი; ქართველებმა—ერთი თავისი უკეთეს მემამულეთაგანი.—იქნება ვცოდადე-
 დე, მაგრამ თავი ვერ დამიჭერია, რომ არა ვთქვა, სად არის სამართალი ზენაარი, რომელზედაც მუდამ დღე
 გველაპარაკებთან, —რისთვის გამოეცალა უდროოდ აღამიანს
 მეგობარი, სამშობლოს ერთგული მოყვარული მისი შეილი, ბრწყინვალე ნიჭის პატრონი; დედ-
 მამას—შვილი ყვეილოვანის ა. ა. აისა და უკანასკნელი ბურჯი—
 მითხარი, სადა ჩანს აქ სამართალი? ახლა ვაგაზარებ იმ
 ამბით, რა პატრიის ცემის გრძობა აქეთ გინსვენებულისა და
 მისი ნიჭის იმის ყველა მცნობებს.—14 იანვარს (ქვინა ნინოს დღე-

ობას) *) ჩვენ რამდენიმე ყმაწვილი ქართველები რევ-
 ეზ ნაღრონიკაშვილთან ვიყავით სადილად; ჩვენთან ყოფილანი იყო, რომელსაც ვთხოვეთ „სულა ბო-
 როტო“ ვმღერა. მაგრამ წარმოიდგინე, არც იმან და არც
 ერთმა ჩვენგანმა არამც თუ ზეპირად არ იტოლა ეს
 მშვენიერი ლექსი, — არც კი ვისმე ჰქონდა (გადანაწერი)
 და ყველანი გულით შეეწუხდით, რომ განსვენებულის
 მშვენიერი ნაწერები იკარგება. მაშინათვე განვიზრახეთ
 განსვენებულის ყველა ლექსები დაგებულთ ჩვენის
 ხარჯითა. მეორე დღეს გამართეთ ხელის მოწერა,
 რომლითაც ვთხოვეთ განსვენებულის ნათესაებს და
 მცნობებს შემოწერილება შემოცნაით დასაბეჭდად,
 როგორც მის საკუთარ ნაწერებისა, აგრეთვე
 ნათარგმნებისა, რომ საშვილი შეილოდ
 დარჩეს განსვენებულის ნაწარმოებნი, გაყიდულ
 წიგნების შემოსულ ფულის ნაწილით ძეგლი
 დაეღვას და დანარჩენი მის სახლობის სასარგებლოდ
 მიეცეს. ხუთ დღეში ჩიდმეტმა კაცმა შემოსწირა
 ათასი მანეთი. აქედან მიხედვით, რა ძლიერი სიყვარული
 ჰქონიათ მის ნათესაებს. ახლა ვაგროვებთ
 განსვენებულის ყველა ნაწერებს. ერთ წიგნად
 დაგებულად, ზედ დაურთობთ მის სახეს.

*) არ ვიცი, იცი თუ არა, პირველი სავერხელი საბრ-
 ლოსი იყო ნინო. არც ის ვიცი, იცი თუ არა, რომელი ნი-
 ნო იყო?

შენთან, აი, რა სათხოვარი გვაქვს: 1) დასწვრო, რასაკირველია ქართულ ენაზე და, თუ შესაძლებელია, ლექსად წინასიტყვაობა წიგნისათვის, ბიოგრაფია განსვენებულისა და ეპიტაფია მის ძეგლისათვის და 2) გამოგზავნო, თუ ვაქვს, მისი ლექსები, ან დაბეჭდვის ღირსი წერილები და აგრეთვე ოთხმოცი მანეთი, რომლის შემოტანა შენმა ძმამ ზაქარიამ შენ მაგიერ ხელის მოწერით განიზრახა. — არ ეცი, ბედი ქართლისა“ როგორ უნდა დამბეჭდოს, რადგანაც ზოგიერთი ალაგი ძალიან თავისუფალი არის. თუ გასწორდება, კარვად იცი, ბევრს დაქარვავს მთელი პოემა, მაგრამ ამის ამბავსაც შეგატუბონინებ, რასაც ვარჩევთ.

ახლა ტფილისის ამბები. აქ მალმალ ტანჯობა აქვთ, დაიარებიან ხან თეატრში, ხან ეოლტიოტორებთან და აკრობატების სანახადად, ხან მქანაიურ თეატრში და ძაღლების კამედიაც არის. წარმოიდგინე სამსავე ამ ვასართობს კვირაში სამ-სამჯერ წარმოადგენა აქვს და მუდამ ხალხით სავსეა. დავიღუპნენთ გამდიდრების მაგიერად, და ლუბერსკი პრავლენიამაც მოუხშირა ვადის დანიშნა აქაურ მებატონეთ მამულების გასაყიდად. — ილიკო ელისავეტოპოლის მახრაში ავახაყვს იქვს. ყულანაც თანა ჰყავს. იმ ღღეს ოთხი ავახაკი გამოტანებინა ყაფლანისათვის. უნდა გენახა ყაფლანი, იარალში ჩამჯდარი, და ოციის ყახებით რომ შემოვიდა ქალაქში და მთავარ-მმართველთან მიასხა რაზმონიკები — მშვიდობით, გრიგოლ, შენნი ყოველნი მშვიდობით არიან.

შენი ლეან მელიქოვი.

P. S. მომიკითხე მიხაკო, იმის წინადა გიორგის ჯერის ამბავს ბებუთავე გეტყვისთ. რა ღმერთი გაგიწყრათ, რომ რიგზე რაბორტი ვერ დააწერინეთ, რომ ლაპარაკი აღარ ყოფილიყო. — ახლა მიანიც ეცადნით, თორემ დაქარვავს. გუშინ შეიტყვე, მითომ ნაშესტნიკს ეთქვას ვსილისათვის, რომ მეორე დღეა შურა იქნებაო, არ ეცი მართალია თუ არა? აქ ბევრი ძაღ... მამ...ნი არიან, მანდვე სჯობია.

ლ. მ.

მ თ ი უ ლ ნ ი

თითულებს საზოგადოდ ყოველგან ეძახიან მთის მთხრობებში და მთათ-საიანებში დასახლებულს ერსა. ჩვენ კი ეფხებით იმ ნაწილს საქართველოსას, რომელიც შეიცავს არაგვისა და თერგის ხეობას, საცა ვადის საქართველოდან რუსეთისაკენ სამხედრო გზა მკნებოდან მოკიდებული ღუშეთს, ყა-

ზბევს, დარიალზედ და ჩადის კავკავში. ამ ხეობას იხსენიებენ ძველი ბერძნებისა და რუმელების მწერლები პირველ, მეორე, მესამე და მეოთხე საუკუნეებში ქრისტეს დაბადებამდის და ქრისტეს შემდეგაც. სპარსების ზღაპრული ამბები ამ დარიალის შესახებ მეექვსე საუკუნემდისაც აღის, სანამ ქრისტე მოვიდოდა ქვეყნად.

რომის ისტორიკოსი ტაციტე აღწერს ამ გზას როგორც სარმატების მომთაბარე ხალხის შემოსასვლელს. ის ამბობს თავის მატიანეს მე-VI წიგნში, რომ ეს კავკასიის მთის გასავალი ქართველ მეფეს ფარსმან ძლიერს ეჭირა ხელშიო, თვით დარიალის გასავალში ციხე ჰქონდა აგებული, სამხედრო გზა რკინის ალაყაფის კარგით იცეკებოდა და ციხეში დარაჯები ეყენაო. ღღეს მხოლოდ ამ დარიალში მცხოვრებს ქართველებს შერჩენიათ მთიულის სახელი. უწინ კი ყველა კავკასიის მთებში მცხოვრებ ერთა ეძახოდნენ მთიულებს, როგორც ჩვენი მესტორიენი, ისე უცხო ქვეყნელები. მაგალათად ტაციტი ამბობს, რომ მთელი კავკასიის მიწის ყელი ქართველებს და ალვანელებს უჭირავთო. ქართველები არიან შეძლებული და წარჩინებული მიწის მომუშავე, მხენ და თავისუფლების მოყვარე ენაო. ისტორიკოსი მომხენი პირდაპირ გამოსთქვამს იმ აზრს, რომ ძველ დროში ქვეყნის დამყარობს მეფეებს კავკასია და იქ მცხოვრები მამაცი ქართველები უდებდნენ საზღვარს, წინ ეღობებოდნენ ბძობლით და აჩერებდნენ; სპარსეთის დამპყრობი კვიროს დიდი და ალექსანდრე მაკედონელი ქართველებმა შეაჩერესო. თვით დარიალი, თუმცა ამბობენ, რომ ეთიომც ეს სიტყვა სპარსული იყოს, მაგრამ რამდენადაც სპარსულია, იმდენად უფრო ქართულია. აქ გამოსტკეპის საერთო ირანული, ანუ ინდო-ევროპული ძირი: დაზაღანა ანუ ვარა ზღვანთა. სტარბონი და ტაციტი ერთად ამტკიცებენ, რომ ალვანელები და იბერიელები (ქართველები) მონათესავენი და მოკავშირე ხალხები არიანო. იმათ უჭირავთ ხელში შავი ზღვიდან მოკიდებული კასპიის ზღვამდე მდებარე ქვეყნებო, ლაპარაკობენ ერთნაირი ენით და ესმით ერთმანეთის სიტყვა-პასუხიო. მათი მეცნიერებით ალვანია უნდა რქმევოდა შაკი-შირვანის და დარისტანის ქვეყნის ხალხებს, ესე იგი ლეკებს. იბერიელები კი ქართველები იყვნენ. ამათ შორის იდეა საზღვრად დარისტანის მთები, საშხრეთისაკენ ჩამოწოლილი მთის ტოტებიანა მტკვრამდის და არაქსამდის, საცა ალაზნის შესართავს ქვემო ადგილებია, ძველი ბარდის ქალაქამდის, შამქორის მახლობლად.

ტაკტი შემდეგ ნაირად ასწერს საქართველოს მეფის ფარსმანისა და პართელების მეფის ოროდესის ბრძოლას:

„ქართველებს ჰყავდათ ქვეითი და ცხენოსანი ჯარი ჯაგშან-მუზარადებში ჩისხმული. იმათი იარაღი იყო დიდი სატყვერები (ორპირი ხმლები), შუბი, შვილდისარი და გმელი კარების ტოლა ფარები... ისინი დაეტყვენ ოროდესის ცხენოსანს ჯარს შემდეგ ნაირათ: ჯერ წინ მივიდა ცხენოსანი ჯარი, რომელმაც მარჯვნივ და მარცხნივ დაუარა მტერს თავი და ქვეითმა ჯარმა პირდაპირ მიიტანა იერიშია იმათ დაჰყარეს შვილდ-ისრიები, ხმალ-და-ხმალ შეუტრის ოროდესის ცხენოსანს ჯარს ქვეითად და დაუწყეს ჩება ცხენებსა და კაცებს თავ-პირში“.

აქ დახატულს მითიულთ გროვას სწორედ ამ გვარად აკეთა, როგორც ავგიეურს პლუტარხი იბერიელების ჯარს, როცა იგი რომებრად პომპეოსის დიდს. მათ ეცათ მოკლე სახელოიანი ჯუბა წითელი ფერისა. ზედ რკინის პერანგი ჰქონდათ ვადაც-მული, ხმაობდენ შვილდ-ისარს და ცხურათ თავზე ნაღირის ტყავის მუზარადი, რომელიც წვერში გახერხტილი იყო და იქიდან გვირგვინსაით ამოშვერილი ჰქონდათ გმელი დაწული და დახეული ქაოჩარი. ამ გვართვე ასწერს ქსენოფონტი მოსინაკების ჯარს. ისინი ომობდენ ზოგჯერ ცხენ-და-ცხენ შვილდისრით, ზოგჯერ ქვეითად, ზოგჯერ ხეებს უკან ფეხრებოდენ, ან ხეებზე შედიოდენ და იქიდან ესეროდენ მტერს შვილდ-ისარსა, ან შურულელებით ქვებსა.

ბ. წაერუელი.

უნებაე რისთვის დაღონებულხარ, რად იგლოე წარსულს ნეტარებასა, მწარე ნაღველით რად აღსებებულხარ, რად ემსგავსები მკვდარ არსებასა?

ნუ თუ არ იცი, რომ გაზაფხული კვლავ დაგვიდგება, კვლავ აყვავდება, კვლავ მოფრინდება ნაზი ბუბლბული, კვლავ დაგატკბობენ მისი პანგები?..

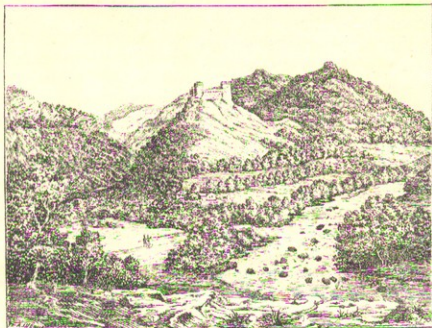
სამშობლოე, რისთვის დაღონებულხარ, რად იგლოე წარსულს დიდებულ დროსა, მწარე ნაღველით რად აღსებებულხარ, რად ემსგავსები უსულდგმულოსა?

ნუ თუ არ იცი, რომ ეს დრო შეგი, ვით წინანდელი, მალე გაჰქრება, კვლავ გაგიღიმებს ბედის ფარსკლავი, კვლავ მოგეტყება შენ ძლიერება?..

დღუბ მეგრული

ძალეზის სამზარაულო

სამშაბათს დანიშნული იყო გამოცდა იმ ქალებისა, რომელთაც შეისწავლეს საქმელების გაკეთება. დიდი ხანია საქირო იყო მიტეკია საზოგადოებას ყურადღება, რომ ამ სიძვირეში ჩვენმა ქალებმა არ იციან არც საქმლის გაკეთება და არც მასალის გამოცნობა, რომლითაც საქმელებს ახვეებენ. ეს უმეტრება ჩვენ ახალგაზდა ქალებს თვით სასწავლებლიდან მოხდეთ და ოჯახობაში შესწავლა ხშირად არ მოხდება ხოლმე. პირველად ამ შემოდგომამხვედ მომზის ქალების საქმელ-მოქმედო საზოგადოებამ განიზრახა საქმელების გაკეთების კურსის გახსნა. ეს საზოგადოება კარგა ხანი ემზადებოდა ამ განზრახვის ასრულებას. ერთი წვერი თვით ამ საქმელ-მოქმედო საზოგადოების მართვლობისა, რომელიც თავის უნაგარო მხნეობით შესანიშნავია, წავიდა ამ ზაფხულის პეტერბურგში საქმის შესასწავლად. ამ ნოემბერში საზოგადოებამ განიზრახა კურსების გახსნა, მაგრამ ამ კურსების გახსნეულათ საქირო იყო 15 ქალი, რომელთაც უნდა შეეტანათ თითოს 2მ მანეთი. ამ ფულის შეტანა შეეძლო მხოლოდ შეძლებულ ოჯახს და ამ ოჯახებს კი არ ერქარებოდათ არ ასე ფიქრობდენ: „დეე, სხვამ დაიწყოს; იქნება არაფერი გამოვიდეს, მასხარად ასავადებოც ვაგზდეთ“. ასე რომ პირველად ძლიეს შეგროვდა 12 ქალი. საქმე დაიწყეს, მოსწავლეებმა შეისწავლეს საქმელების გაკეთება და მოთავეებმა მიაღწიეს თავის გულის წაიღოს. გამოცდაზედ, 12 იანვარს, ბგერნი დაესწრენ. იმ დღეს მზარეულ ქალებმა გააკეთეს 19 სხვა-და-სხვა ფერი საქმელები და იქ დამსწრე საზოგადოება დარწმუნდა, რომ ეს საქმე ძალიან სასარგებლო და ყურადღების ღირსია, როგორც ღარიბი ოჯახისთვის, ისე მდიდრებისთვისაც. ესლა ისე წავიდა საქმე, რომ ერთმანეთს აღარ აცლიან. ყველაზე სასიამოვნო უფრო ის არის, რომ ამ საქმელ-მოქმედო საზოგადოებამ არ დაიფიქვა ღარიბებში. როგორც შევიტყეთ, იმათთვის ამ ზაფხულს იქნება უფასოდ გამართული კურსები.

სახჩერის ციხე

„მოდინახე“

მეთ ბუნებას მიუღწეველად გაუხდია საჩხერის ციხე. ის არის ერთს კლდის წვერზე აშენებული. ოთხივე მხრით დღევანდელი და მდინარე ჩაუდის და განკერძოებულია ვარეშო ალაპებიდან, როგორც მიწიდან ამოსული მთის სვეტი. ეს ციხე იუარავს მთელს საჩხერის ხეობას მტრისაგან ომიანობისა, ანუ შინაგან განხეთქილების დროს საჩხერის მახრახში. ამ ციხის წყალობით იქ მტერს ვერაოდეს თუხი ვერ მოუკიდნია.

სახჩერის ციხეს იხსენებს მეხუთე საუკუნის ბერძნის მწერალი პროკოპიოს და უწოდებს მოხვის ციხედ. სოფელი მოხვა მართლაც დღემდის არის საჩხერის მახლობლად.

მეცხრე საუკუნეში საჩხერე იწოდებოდა ჩიხის საერისთაოდ. აფხაზეთის მეფემ გიორგი II აქ დადგინა ერისთავად თავის ძმისწული ტინენი. თამარმეფის დროს საჩხერის მახრა ეკუთვნოდა რაჭის საერისთავოს და განაგებდა კახბერი I. მეთოთხმეტე საუკუნის გასულს აქ დამკვიდრდა ერისთავად აბაშაშიძე, მესამე განაყოფი ძმა ბარათაშვილთა. მეოთხრამეტე საუკუნეში, როცა ვადიდებული აბაშიძის გვარი დასცა იმერეთის მეფეებმა გიორგიმ და ალექსანდრე V, მაშინ საჩხერის მახრაში გაძლიერდა წერეთლის გვარი, სახელდობ პაპუნა წერეთელი. ამას

მოდინახე

უნდოდა დავით აბაშიძის ქალი შვერთო; მაგრამ აბაშიძემ შემოუთვალა: მე ქალს წვივში იძებს არ მიესცემ, სანამდის ციხეს არ აიშენებსო. პაპუნა წერეთელი კიდევ უფრო გაძლიერდა ზემო ყვირის ხეობაში და განახლა უძველესი მოხვის ციხე. მან წამოიჭრა დანგრეულ ციხის კედლებზე ოთხი კოშკის ბურჯი, აღაშენა შიგნით ეკლესია, ააკოჭინახელის შესანახავად ხაროები, ჩააგდო დიდ-დიდი ქვერები, შეიკეთა ციხეში მუკიხოვნები და მეორედ მოუხაფინა მოციქულები აბაშიძეს აქ სიტყვებით: „მოდინახე“. ამიერიდან საჩხერის ციხეს დარქვა „მოდინახის ციხე“. ამას შემდეგ დავით აბაშიძეც და ემოყრა და იწყეს გაძლიერება ორივე გვარებმა. მეფე ალექსანდრე V არ ეპიტნა ეს ამბავი. იმან დაიპატივა დავით აბაშიძე და პაპუნა წერეთელი, სიძე-სიმამრი, ორივე მუხთლობით მოკვლა და უნდოდა იმით ადგილ-მამულის ხელში ჩადგება, მაგრამ პაპუნა წერეთლის ცოლმა გამოიღო ხელი, გამაგრდა მოდინახის ციხეში და მეფემ ველარა უყო რა. უკანასკნელად მოდინახის ციხემ კიდევ განიტყვა სახელი 1810 წელს. ამ წელს ქეთევან, მეუღლე სარდლის ქაიხოსრო წერეთლისა, რომელიც მეფე სოლომონ II-ს გადაეცა სათათრეთში, გამაგრდა ქპრის სხვაგან ყოფნაში, თითონ უმისწებდა და ისროდა ციხიდან ზარბაზნებს. ძალით რომ ვერ აიღეს ციხე, გამკვობით შეეპარნ და მუხთლად შეიპყრეს გიორი დედაკაცი.

ჰარაშაჰა III ათაბაგი

(ისტორიული სურათი)

დეთუთხმეტე საუკუნე კული დრო იყო ქართველებისთვის. ჩვენი ქვეყანა მაშინ განაწილდა სამს სამეფოდ და ხუთ სამთავროდ. საქართველოს ტახტის მემკვიდრე კოსტანტინე*, მხოლოდ ქართლში მეფობდა; იმერეთში და კახეთში სხვები გამეფდნენ. სამცხეში ათაბაგებმა განაქცადეს დამოუკიდებლობა. შინაურმა განაწილებამ საშინლად დაასუსტა ჩვენი ქვეყანა და დამსკრო უცხოთა თვალში ქართველის სახელი. იმ დროს, როდესაც კოსტანტინე მეფე იბრძოდა ცალკე იმერეთში, ცალკე კახეთში, ცალკე სამცხის ათაბაგებთან, სპარსელები შემოდიდნენ საქართველოში, იკლებდნენ ქვეყანას და იტყვიდნენ ციხე ქალაქებს. კოსტანტინე მეფის მეცადინეობამ რომ ვერ გასჭრა და ვერ მოახერხა განდგომილების დამორჩილება, შეკრიბა კათოლიკოზი, ეპისკოპოსები, წარჩინებულები და მათთან განიზრახეთ და: „თუ რაჲ ჰქონდნენ განდგომილობისათვის ქვეყანათა და ვითარ მოაგონ კვლად მეფობასავე თვისსა.“ კრებამ ამ საგანზე ასე დაადგინა: „ეინათვან მტკიცედ დგანან ერთგულებასა ზედა თვისთა რჩეულთა მეფეთა იმერნი და კახნი და კვლად ათაბაგისა სამცხენი, ამისთვის არა განვიზრახავთ ბრძოლასა, რამეთუ თუმცა (არაუ) ეცქმნენთ ერთსა, არაა მოგეცემს მეორე ნებასა, არამედ ვაძალათ ყმი, უცეთუ კვლად ავსო ღმერთმან მეფობასავე შენსა.“

ამ დღეგნობობის თანახმად კოსტანტინე აღაზას ზრუნავდა შვიერთების გულისთვის. იმ დროს სამცხე-საათაბაგოში მთავრობდა ყვარყვარე III.

თი, ამ ყვარყვარე ათაბაგის დროს ცხოვრებდა სამცხეში ერთი ვაჭარი, რომელიც აბრეშუმის ვაჭრობას მისდევდა. ეს ვაჭარი დადიოდა თათრის ქვეყნებში, ყიდლობდა იქ აბრეშუმს, მოჰქონდა და ჰყიდა ახალციხესა და მთელს სამცხეში. 1594 წ. ეს ვაჭარი, ჩვეულებისამებრ, წვიდა შაჰის ქვეყანაში და შეისყიდა ბლშიად აბრეშუმში. ბინად ის იყო ჩამოხტარი ერთს დუქანში, სადაც „შეგროვებულ ქონდა თვის ნეაჭარი. შინ წამოსვლის დროს ჩვენი ვა-

ჭარსა და შაქელს მედუნეს რალაცა უსამაონებო მოუყიდათ და ჩხუბი იწყეს. საქმე იქამდის მივიდა, რომ შაქელმა ძალი იხმარა და გალახა ქართველი. ქართველმა იჩიეოდა ადგილობრიგს მოხელესთან, მაგრამ პასუხი ეცრა მიიღო-რა. მედუნე შეძლებული კაცი იყო და მოსამართლემ მისი მხარე დაიჭრა. გაბრაზებული ქართველი მაშინ დაემუქრა შაქელს: — დამაძადე, ათაბაგთან გიჩიელებ და ჩემს მევიერ ის გავაცემს პასუხსაო. შაქელს ეს მუქარა სიცილიად არ ეცრა. გაჯერებულმა ქართველმა მკვახე სიტყვები მიაყარა ამისთანა სიცილისთვის. თავგასულმა შაქელმა მეორედ გამოიღო ხელი და უფრო გალახა, წაართვა აბრეშუმით სახე ტომარები, გამოავლო დუქნიდან და მიძახა: „არ მიმიბას ყური სამსჯელობთა (ლურსმითა) დუქანსა ჩემსა და მიცეს წიხლი დარბაზსა ამას ჩემსა ათაბაგმან შენმან ამისთვის.“

ღანაგრული ქართველი წამოვიდა თავის ქვეყანაში და შესისილა ყველაფერი ყვარყვარე ათაბაგს. ყვარყვარეს, რომელიც მტრის-მეტად მამაცი და თავმოქმონე კაცი იყო, ძალიან ეწყინა ეს ამბავი და უთხრა ვაჭარს: „კარგი, არა უჭირს-რა, მე ვიცი და იმ შაქელმა მედუნემო.“ ამ დღიდან ყვარყვარეს გულს მოსვენება არა ჰქონია. მისი ფიქრები გამსჭვალული იყო ერთის აზრით: როგორ შევანებებო ის შაქელს მედუნეს ქართველის კაცის გალახვა და გავღეჯა, ან როგორ დასაჯოს პირადი მწურაქყოფისა და დაცინისათვის. მაგრამ არ იცოდა, როგორ ჩავგდო ხელში ეს მედუნე? შეჰსა და სამცხეს შუა იყო ქართლის სამეფო და იქ წასასვლელად უთუოდ ქართლზე, ან საქართველოს სომხეთზე—უნდა გაველო. მაგრამ ეს საშიში იყო მისთვის, რადვან ყვარყვარე ათაბაგი მეფეს არ ემორჩილებოდა. ქართველები, უცქველად ისარგებლებდნენ შემთხვევით, გზას შეუტყავედნენ, შეიპყრობდნენ და მივირდნენ მეფეს! ამ ამბავმა ძალიან დააფიქრანა ათაბაგი, ბოლოს ასე გადაწყვიტა: მოიწვია მთელს სამთავროსთან ხუთასი საუკეთესო ვაჯაკი. აქ იმით გამოუტყდა თავისი განზრახვა—უთავა გამოცდილი ხნინი წინამძღოლები, შესხა ეს ხუთასი ვაჯაკი ურახს (გაუხედნელს) ტყენებზე და გამართა.

საოცარის სისწრაფით გადავიდა ყვარყვარე ამ ჯარით სომხეთში და გაიარა დანისის ხეი. აღგილობრივმა მცხოვრებლებმა მარტო დანახა მოასწრეს, მეტი ვერაფერი. ყვარყვარემ თავის რაზმი გულად დაეცაყანა მტყვარში და გადავიდა შაჰის ქვეყანაში. მტყვარს გალმა ვასული ყვარყვარე გაეშურა იმ ალაგისკენ, სადაც მის შურსაც მყოფელს ჰქონდა

* კოსტანტინე III იყო მე გიორგი VII, აღვიდა ტახტზე 1469 წელსა და გადაიკვლა 1805. ამისი შვილი ბაგრატ ქველი გახდა მუფლისწულე მუხრანისა, რომლის შთამომავლები არიან დღეს მუხრან ბატონები. ამ ბაგრატმა განაახლა მტკრის ციხე, რომელიც დღესაცა სწანს ქანის ტაბაკილიდან ილაქილისკენ.

*) მრე ვეჭვით—მივიკრიოთ.

დუქანი და მივიდა იქ საღამო ხანზე. მედუქნე იჯდა დუქნის წინ და ყალიონს სწევდა. ის გართული იყო თავის ანგარიშებში და ცმაყოფილებას გჩინობდა, რომ შეესაფერის მის სასარგებლოდ წარემართებოდა. უცებ მუცლსა ცხენების თქარი-თქური, გახედ დასაყვლეთისკენ და დაინახა, რომ შორითგან სისწრაფით მოდიოდა ცხენოსანი ჯარი. მედუქნე ფეხზე წამოდგომაკ ვერ მოასწრო, რომ მის დუქანს ახლო ცხენოსანები გაჩერდნენ. გაკვირებული ქართველების დანახვით მედუქნე იდგა თებრუ-დასხმული და არ იცოდა, რა ეფუჭა. ამ დროს თელი მოჰქრა, რომ ერთი ცხენოსანი წამოვიდა წინ და მას მოსდევდა ცილად დიდებულად: „აი ბატონო, ეს გახლენი ის კაცი, რომელმაც გამოხა და წამართვა ჩემი ქანები“. მედუქნე მხოლოდ ეტლა იცნო, რომ ეს კაცი იყო მისგან გაღაზული ქართველი. მაშინვე მიხედა, რომ ის დიდებული კაცი თვით ათაბაგი უნდა ყოფილიყო. შიშის ზარბა გაურბინა ტანში შაქელს და თრთოლამ აიტანა. მან ქართული კარგად იცოდა და ყველაფერი გაიგონა. ყვარყვარე მიუბრუნდა შაქელს და ჰკითხა: „მართალია თუ არა, რასაც ეს კაცი ამბობსა“. ზარბადაცემულმა მედუქნე პასუხი ვერ მახერხა და მხოლოდ ამობოძა: „შენი ჰირიმე, ბატონო, შენი ჰირიმე!“ ყვარყვარე შიშით ქართველები შევიდნენ დუქანში, მოძებნეს ქართველის ეაჭრის აბრეშუმით სასენ ტომრები და გამოიტანეს; შემდეგ გაუბერიტეს მედუქნეს ყური და მიულოურსმეს დუქნის კედელზე. ეს ამბავი მოხდა სულ რამდენსამე წამსა. შესარულა თუ არა ყვარყვარემ ქართველი კაცის მუქარა შაქელ ეაჭრზე, ფიცხლად გამობრუნდა. შაქის მებატონენ ქართველების მისლა მაშინვე გაიყო, მაგრამ ჯერ მის გაოცებას და გაცივრებებს არ გაეარნა, რომ ქართველებმა დაადგეს შაქის სახლგარი. იმავე წამს გავრცელდა ხმა, რომ ქართველებს მედუქნე მიულოურსმიათ ყურით დუქნის კარებზე და წასულანო. ამერიოდან შაქელ მედუქნეს დარჩა გახერცილი ყური ნიადგ მოსაგონებლად ყვარყვარე ათაბაგის ძალისა, რომელიც მან ასე დაუფიქრებლად აიგლო მასხარად.

ყვარყვარე გამობრუნდა უკან, მაგრამ რა გზით უნდა მისულიყო თავის სამთავროში? ისევ იმ გზით შეუძლებელი იყო. გველით თუ ისე სისწრაფით გაიარა, რომ საომრის მცხოვრებლებმა ვერ მოასწრეს წინააღმდეგობის გაწევა, უკან დაბრუნებისას უთუოდ გაუღარაჯდებოდნენ. შეიძლება ჩასაფრებულად სადმე დახედროდა ქართლის მეფის ჯარი. ამიტომ ყვარყვარემ არჩია სულ სხვა გზით წასვლა,

საითყნად მას სრულებით არ მოელოდებოდნენ. ეს გზა იყო შუა ქართლი. ყვარყვარემ თავის რაზმით იმავე სისწრაფით გავლო ყარაია, ამოუარა მუხრანს და გაემართა ტრიფონის მიმდარხზე.

მართალია, ათაბაგი ახლაც ფრთხილად იქცეოდა, გზაში მცხოვრებლებს არას უშვებდა და თავის ხუთასი ცხენოსნით მიდიოდა შინ მგზავრად. მაგრამ ციცი ციციშვილმა შეიტყო თუ არა მისი ამოვლა, გაუცვირდა ძალიან, რომ ეს ურჩი და განდამილი მეფის ყმა მცირეოდენის რაზმით ბედავდა მეფისავე სამფლობელოში მგზავრობას. იმან იფიქრა, რომ ახლა კარგი შემთხვევა გვაქვს, ხელთვივდით ურჩი ათაბაგი და მეუფე დაიმორჩილოთ. იმან მეფის დაუციხებად, შეკრიბა თავისი ყმები, მოიწვია სხვა თავადშვილებიც და მტკერის მარჯვენა მხრით თავი დაუარა ყვარყვარეს, ქარელის ახლოს გავიდა მტკეარს და დაბანაკდა არადეთში, სადაც უნდა გამოეყოლო ათაბაგსაც. ამან რომ შეიტყო ციციშვილის დახვედრა ჯარით, შემოუთვალა მას. „არა რაიმე მივინეს ესოდენთა ქვეყანათა, ვიდრე ქათმისამდე, არამედ უმეტესად განვიდრე სახელი ქართველთა, ვინათგან ვუმეტრე მტრისა. ამისთვის ვერ არს თქვენდაცა სიხარული, რამეთუ ვარ მკვიდრი და მონათესავე თქვენი. აწ მიტყვი, რათა წარვიდე მშვიდობით.“ ამას შემდეგ ციციშვილმა ათაბაგთან მიგზავნა მროველი ივისკაოაზი და შეუთვალა: „ანუ მოვედ და მორჩილ ექქენ მეფესა ჩვენსა, ვინადგან ხარ მკვიდრი, ანუ შეგავყრობთ, რამეთუ ხელსა ჩემსა შინა ხარ.“ ყვარყვარემ უარით უთხრა დამორჩილებაზე და ითხოვა გავშვათ მშვიდობიანად. მროველმა ამაზედ უპასუხა ათაბაგს, რომ ის ძალა-უნებურად უნდა დამორჩილებოდა, რადგან ძალა აღმართისა ხნავსო. ათაბაგმა მიუყო: „კარგი, რაკი ძალა აღმართისა ხნავს, დავ, მოხნავს; იმართეთ ძალა და დამიპირეთ.“ მროველი ამ პასუხით მივიდა ციციშვილთან. ეს მაშინვე მიტტია თავის ჯარით ათაბაგის რაზმს და გაიმართა ფიცხელი ომი ძმთა შორის. ორივე მხრით გამოიჩინეს დიდი ეაჯაკობა, რომლის ნიმუშად საქმარისია მოვიყვანოთ ერთი შემთხვევა ამ ბრძოლის დროს. მესხმა შალიკაშვილმა ჰკრა შუბი ქართველს მარბელს, გადაავლო ცხენიდან და შესძახა: „აწყურის ლეთისმომბლის მადლმა, ურახს კეცივე რომ არ მჯდარეყავე, შუაზე-გახერცილო“. ძირს დაცემულმა და მუხლზე მდგარმა მარბელმა მოუქნია ხმალი შალიკაშვილის ცხენს და თავი მოაგდებინა, შემდეგ კიდევ მოიქნია ხმალი, დაასია შალიკაშვილის უნჯირს ტახტაზე და შესძახა:

„პარსის წმინდა გიორგის მადლობა, ჩამოვარდნილი რომ არ ცყოფილიყვი შუაზე გატყრილია.“ კარგა ხანს გამარჯვება სადავო იყო ორსავე მხრით, ბოლოს ათაბაგის რჩევლმა რახშიმა დასძლია და უკუ აქცია ქართველები. გამარჯვებული ათაბაგი მშვიდობიანად დაბრუნდა სამცხეში. ხოლო ქართველებმა თავიანთი ჯაფრი იყარეს შროველს ევისკოპოსზე, რომელსაც დაუწყვეს საყველური იმისთვის, რომ იგი, როგორც მოციქული ციციშვილის მხრით, არამც თუ არ ცუდად მოიგებებასა და მშვიდობიანობას, პირიქით გამოიწვია ათაბაგი საბრძოლველად. შვიბურეს მროველი და დაუწყეს თრევა შემდეგის სიტყვების მიძახებით: „უცეთუ ნნავს ძალა აღმართსა, ნებამ დავარცხობს თავდაღმართი“. არც კოსტანტინე მეფის იამა, რომ მის დაუეთხიხეად ვაუმართეს ბრძოლა ათაბაგს და შერისხა ციციშვილები.

დ. კარიბაშვილი.

მონსრეპული სისხვა

როი ჩვენი ბეულეური დარაისელი აზნაურშვილი, კარგი სიტყვა-პასუხის პატრონი, მიწვეული იყო ზეასად-მოადურს სადაღზედ. სადაღმა დაიგეიანა, ხლს მოშვად და ჩვენს აზნაურშვილს სომ სტეპეზედ შეტად უფორ ძალა დაატანა სიმშვიდა. სუფთაზედ რომ დასხედ, აზნაურშვილს გვერდით ერთი გენიანა მოუსყეს, რომელიც განათლებასი სდებდა თავს და თავის „გაგაღერს“ უთავოლო ღანაავით მოსკუნებას ზრ აძლევდა. აბეზარს მისული აზნაურშვილი მიეურწუნდა ღანაავიკის ჭეიფზედ მოსულს გენიანს და გულმოსულმა ჭკობის: - გენიან, თქვენმა ქმარმა მუჭანგლით შეგირთოთ, თუ უმუჭანგლითა?

გენიანს, ცოტა არ იყოს, გვესოვა ეს უგნაური კითხვა, მაგრამ მისინ არ შეკრთა და სხანა-სხუვით უმასუხა:

— მუჭანგლი რა სათქმელია, ან ჩვენში მუჭანგლის რა ხელი ჭკობხდა, ჩემმა ქმარმა მხანა, მოეწონე და შეიძროთ.

— აბრაქალა იმის გაეკაცობას! შე ღანარი შეგონაო, მიუგო აზნაურშვილმა.

„მდავლი ჩავკრით, მტარებლით და სეპლით“ განთქმული მოსლექ მისდამი მიწდობილს მსარეს გაშორდა და სხვათა საზრამეულში-წაჯიდა დროს გასატყრელად. ამაგი მიუტანეს, რომ თქვენს მსარესი დიდი ავსაკობა, ცრფვა-რეგვა და მიქსელეთო-გულნაწეუნმა მოსლექ უფბად იქე მოატკრა თვლი ერთის თავის ხელჭეივის, რომელსაც

ნება-დაუთოვლად თავის უფროსისთვის მიკამნა და სეპლითადვე წამოსვლიყო. გაკვარებულმა უფროსმა შეუტია: იქ ხლსს არბეკენ, სცარცვენ და თქვენ კი ქ ჩემგან ნების აუღებლად წამობრძანესულხართო.

— შე და თქვენ ახ ვართ და იქ ცარცვა-რეგვას სხვა კინად გახედვისო!— მიუგო შეუთოვარმა ხელჭეივითა.

ხშირ და სუკუტ თმინს პოეტს, რომელსაც ის იყო, ასლად თავი გატყობა, ჭკობის ერთმა თმა-გარცნილმა თავ-გადაღესილმა მოხლემ:

— ნეტა შენი ხუჭუჭი თმები ხლ დაგაკვარებო.

— შენი თმების საქანულად გაკეჩანეთო, — უმასუხა პოეტმა.

დიდი გაცის სახეში ღანაავი ჩამოვარდა იმაზედ, რომ ჩვენს შვილებს სოალეში ძველა ენების, ბერძნულისა და ღათისურის, სწავლა უჭირთო.

— ავი ჭართულსაც მაგეტამ არა სწყალობენო, მოსწრებით უთხრა მესაურემ.

„კალინ“ მემორი ნომრის სურათების შესახებ

სურათები „კალის“ პირველად დაუხატეს კანონიკის დროს 1849 წ. მსატკარს უფოკისის. არ ვიცით ამ ორ სტენას გარდა სხივ უოთხედა ნახატო თუ არა, ან აკვარელით თუ ტუთში. ხოლო იმის ნახატებიან გუბერნიის არხიუქტორის ტრიოთუ ულოის ეადმოუღია აკვარელით თავის ალობში, რომელსაც გადმოღებულა „კვამში“. ალობი ეკეთესანს ბულოის შვილს, რომელსაც მადლობას გუდგებით ძხოკვიისათვის.

სასურველია მოკითხულ იქმნას უფოკისის ნახატები. შესაძლებელია განსვენებულ მიხილ სვიმონის მის კორინტოვის მუქვიდრეთა პაბლითიკვაში მოიძენსეოდეს ოდენსაში, ან სხვაგან სდამე. წემოსისხეული ბულოის აკვარელს ზოგს ქვეშ და ზოგს უგანა პირზე კანანდამით აწერას: სახელები კომპლიის მომქმედ პირთა. ეს წარწერა რომ არ ჭკობოდა; იქნება დაგარგულიყო კადევ. შესაძლებელია ამ გარწმებ მდეს წასათმისმა კანანდამით ნაწერმა სახელებმა სხვაგანც ამოაჩინოს რამე

მედიონის განსორება

კვალი № 2-ში ნახატებს ქვეშ წარწერა შერეულად არის. უნდა იყოს 3 გვერდზედ მარცხენა ნახატს ქვეშ კნ. ქეთევან ორბელიანისა და არა ბ. ანდრეევსკისა. 12 გვერდზედ უნდა იყოს მარცხენა ნახატს ქვეშ კნიაჯი. მარჯამ ერისთვისა და არა კნ. ქეთევან ორბელიანისა.

რედაქტორ-გამომცემელი ან. ო. წერეთლისა

ბანსხალეა

სამეცნიერო და სალიტერატურო ნასაგებოანი გამეით

„კვალნი“

გამოდის ამ 1893 წლიდან ყოველ კვირასი ერთსელ ერთიდან სამ თაბახამდის.

მუდმივი თანამშრომელი არიან: თ-დი აკაკი წერეთელი, გიორგი წერეთელი, თ-დი ი. მახაბელი.

წლიურად ელირება გაუზგაენელად 7 მანეთი, ხოლო გავზაენით 8 მანეთი.

ნახევარის წლისა გაუზგაენელად 3 მან. 50 კ. გავზაენით ოთხი მანეთი. სამი თვისა გაუზგაენელად 2 მანეთი, გავზაენით 3 მანეთი. თითო წომე-რი აბახათ.

ხელინმფყაბა გიილეაბა

ტფილისში არწრუნისელო ქარვასლის ქართულ სახლო სამკითხველოში და წერაკითხვის საზოგადოების კანცელარიაში.

ქალკს გარემე ხელის-მომწრთა შეუძლიანთ შიქტანს ჯეჯილის და ეკალის რედაქციაში ამ ფურნალის დასაბარელოდ.

ენიქ ჯეჯილსა და ეკალს ერთად დაიბარებს, იმათთვის წლიურად ელირება გაუზგაენელად 10 მან., ხოლო გავზაენით 12 მან.

კერძო განცხადება დაიბეჭდება სხვა-დასხვა ენაზე.

საქმასწავლიო სურათებიანი კურსალი

ჯეჯილი

წელიწადი მესამე

გამოვა 1893 წელსაც აგრეთვე ორ თვეში ერთხელ იმავე პროგრამით, როგორთაც აქამდის.

ჯეჯილიში დაიბეჭდება: მოთხრობანი, ლექსები, ზღაპრები, მოგზაურობის და შესანიშნავ-კატოცხოვერების აღწერა, პოეზიები, მოკლე ამბები, სამეცნიერო წერილები, საბავშვო სათამაშოანი და საფარჯისონი, სამათემატიკო გამოცანები, იგაგები, ანდაზები, გამოცანები, ნარევი, რებუსები და სიმღერები ნოტივით.

ფურნალში მონაწილეობის მიღება აღკვეთიქვს ყველა ჩენმა საუკეთესო მწერლებმა.

ფურნალი ჯეჯილი ტფილისში დატარებით ღირს—3 მან. ტფილისს გარეშე გზაენით 4 მან.

კალექ ნოზრის ფასი ტფილისშიარის 70 კაპ, ხოლო სხვა ქალაქებში—ქუთაისს, ბათუმს და გორში,—75 კაპ.

ხელის მოწერა შეიძლება მხოლოდ წლიურად ნახევარი წლით.

ხელის მოწერა მიიღება:

1) ბთილისში — წერაკითხვის საზოგადოების კანცელარიაში Дворцовая ул., д. Зем. Банка. № 102), ქართველთა ამხანაგობის წიგნის მალაზიაში და თვით ჯეჯილის რედაქციაში (Красногорская ул. д. № 7 Назарова).

2) ქუთაისში — ბ. ბაქაძესთან, ღმ. ბაქაძის სახლში.

3) გორში — მკ. შურცელაძისას.

4) ბათუმში — მ. ნიკოლაძის სააგენტოში.

5) სახანაგოში — გარამან ჩხეიძისას.

ფოსტის ადრესი: Вь Тифлисъ редакцію грузинскаго дѣтскаго журнала „Джежили“.

ქართულთა ამხანაგობის

წიგნის მალაზიაში

ისყიდება ამხანაგობის შემდეგი გამოცემანი:

თხზულებანი ა. ყაზბეგის (მოთხრობითისა) ავტორის სუ-მ. კ. რათით და ფასიმილეთი. სამი ტომი, თითო ტომი ცალკე	1—20
იგივე მშვენიერს ქალაღზე და მშვენიერისსვე ყლით, თითო ტომი ცალკე	2—50
სამივე ტომი	7—
სრული საზარეულო ქართულისა და ევროპიული საქმეებისა	1—20
იგივე ყლით	1—40
თხზულებანი ი. დავითაშვილისა სურათით, ბიოგრაფიით და ფასიმილეთი	—80
იგივე მშვენიერის ყლით	1—25
დაბადება და აღზრდა ერკლე ბატონიშვილისა, ლეკენდა-პოემა ბანაშისი	—15
ხალხური ზღაპრები I ნაწილი	—30
იგივე ყლით	—40
ბნელი, მოთხრობანი მ. მელაიასი (სვედონიმი)	—40
იგივე მშვენიერის ყლით	—90
თხზულებანი ი. ჭავჭავაძისა ავტორის სურათით და ფასიმილეთი, ტომი I	1—20
იგივე კარგს ქალაღზე მშვენიერის ყლით	2—50
ტომი II	1—
იგივე კარგს ქალაღზე მშვენიერის ყლით	1—50
ნაწი	1—
თხზულებანი ა. ყაზბეგისა ტომი მე-IV	1—20
იგივე კარგს ქალაღზე მშვენიერის ყლით	2—50
სოფლის კუნწულა, დ. მახანელისა	—20
იზა, ორივე წიგნი ჭავჭავაძისა IV ტომი	1—60
იგივე კარგს ქალაღზე	3—
კედლის ქართული კალენდარი	—40